

Agnes Heller

După 20 de ani

Povestea ultimelor două decenii, perioada trecută de la "schimbarea de regim" care a adus un sistem cu adevărat democratic de guvernare, este una nouă pentru Ungaria. Și, în același timp, una veche. Dumnezeu i-a eliberat pe evrei din sclavia egipteană pentru ca aceștia să nu-și aleagă alt dumnezeu decât pe el: ei trebuie să respecte Legea pentru a nu mai fi sclavii unui despot. La-nceput a fost mare bucurie. Dar când lucrurile n-au mai mers atât de bine cum și-au închipuit, au vrut imediat să se-ntoarcă în Egipt și-au început să slăvească viț elul de aur. Pe scurt, cam același lucru s-a întâmplat și în Ungaria în ultimii douăzeci de ani.

Acea care au cunoscut în mod direct servitutea și oprimarea și pentru care libertatea este valoarea cea mai mare și darul cel mai de preț n-au încetat să se bucure pînă în ziua de azi. Eu însămi fac parte din această tabără. Schimbarea de regim, în ce mă privește, a fost un miracol pe care ți-i dorești, dar nu sperii să-l vezi înfăptuit, și așa a și rămas. Cum ar fi scris Janos Vajda în poemul său din 1876, "După 20 de ani": orice ar fi făcut femeia pe care o apostrofase în ultimii douăzeci de ani, ea rămînea femeia căreia îi declarase dragostea. Tot ceea ce sper — ca să rămîn la Janos Vajda — este să putem produce o poveste la fel de frumoasă cu titlul "După 30 de ani".

Speranța asta e mai mult decît o dorință deșartă. Un schelet de instituții democratice a fost prezent în principiu încă de la bun început, iar acele instituții sînt supuse constant ajustărilor și corecțiilor. În ultimii douăzeci de ani, Ungaria a devenit un stat membru al Uniunii Europene, iar prin asta aproape că i-a făcut pe unii să uite cu totul (așa cum și noi, din păcate, am făcut-o) că am fost de partea rea în ambele războaie mondiale. Aș zice că de astă dată, în fine, țara s-a alăturat părții victorioase. Ceea ce lipsește este un spirit democratic, gustul întreprinderii, al curajului și al patriotismului — valori cam absente. Și nu printre membrii clasei politice, ci printre cetățeni, tineri și bătrîni deopotrivă. Dacă m-aș apuca să enumăr cauzele, lista ar fi nesfîrșită, mai ales pentru că știu că ceilalți i ar cita cauze diferite și ar da vina pe ceilalți i actori politici. Este deci mai rezonabil să descriu circumstanțele și detaliile.

Înainte schimbării de regim, cei mai mulți unguri, dacă ar fi fost întrebați ce țară democrată preferă, s-ar fi gîndit la vecina noastră prosperă și fericită, Austria. Nu neapărat ca un model de democrație, ci ca prosperitate. Dacă Ungaria ar fi reușit să se elibereze în 1956, poate că și noi am fi trăit într-o oarecare prosperitate. Dar condițiile de trai s-ar fi îmbunătățit și dacă am fi sărit din barca sovietică de capul nostru, în 1989, sau dacă Uniunea Sovietică nu ar fi făcut implozie. Cîtă vreme lucrurile nu s-au petrecut așa, nici un stat occidental nu a avut vreun cuvînt de spus în prosperitatea Ungariei. Țara a rămas relativ săracă, moștenind datoriile făcute în ultimul deceniu și mai bine

de domnie a lui Kadar; ca atare, nivelul de viață al unui segment important de populație a coborât mult sub ceea ce fusese înainte. Deloc surprinzător, în aceste condiții, cei care erau în această situație au început să ducă "dorul Egiptului"; oricât de îngrijorătoare, victoria socialistă în alegerile generale din 1994 a fost de înțeles. Ea a semnalat totodată slăbiciunea mentalității democratice, o devalorizare a conceptului de libertate. Oare acel succes strivitor era cu adevărat un vot pentru partidul socialist ungar sau chiar pentru moștenirea lui Janos Kadar?

Oamenii politici au demonstrat că nu au experiență în jocul politic democratic. Nu au avut nici șansa, nici timpul să învețe, ca atare au continuat să facă ceea ce știau sau fuseseră învățați. Când sînt în opoziție (cu tot respectul pentru excepții), ei nu se comportă ca opoziția unui guvern ales în mod democratic, ci ca opoziția la o dictatură de partid. Ca și cum doar ei ar purta steagul cinstei împotriva necinstei. Când însă devin partid de guvernământ (iar aici este greu să te gîndești chiar și la o singură excepție semnificativă), ei continuă același joc politic paternalist și populist, indiferent de vîrstă. Un politician democrat are nevoie de anumite îndemnări democratice. Are nevoie de contacte flexibile cu toți jucătorii care participă la consensul democratic. Foarte puțini politicieni din Europa de Est — se pare — au învățat această abilitate. Mai mult, de la o populație școlită în democrație este de așteptat un anumit respect pentru cei care sînt în posturi înalte, indiferent cine le-ar ocupa. Nu doar că această capacitate nu se dezvoltă, dar — în ultimii cincisprezece ani — s-a deteriorat.

Forțele extremiste, antidemocrate și rasiste, ca și organismele politice aferente cîștigă teren. Dreapta le acceptă sprijinul adeseori, și încă și mai frecvent exploatează lipsa de respect pentru normele democratice, pentru a-și atinge scopurile. Stînga se simte de multe ori mai sigură protejîndu-se cu formalități legale, decît mobilizînd opinia publică. Punctele politice cîștigate în Parlament (decisive, desigur) sînt puse în opoziție, în mod rigid, cu punctele cîștigate în stradă.

Se spune adesea că succesul în politică depinde de comunicare. Mass-media modelează opinia publică preluînd slogane din vocabularul democratic și repetîndu-le papagalicește, crezînd că asta îi transformă automat în democrați. O mentalitate democratică nu se verifică însă decît prin acțiuni democratice, în timp ce succesul comunicării depinde de receptivitatea celor aflați la celălalt capăt.

Idealurile sînt, la rîndul lor, în suferință. Stînga operează cu tradiționalul său talcioac. În alte condiții, unele dintre aceste idealuri ar putea fi chiar productive. Unul dintre acestea, de exemplu, este ideea social-democrată a statului asistent; din nefericire, o condiție obligatorie pentru ca politica unui asemenea stat să funcționeze este un grad preexistent de prosperitate. În momentul de față, pentru Ungaria, așa ceva nu poate fi decît un vis. Dar dreapta adoptă și ea ideologii vechi, fără să le dea un sens nou. Cea mai proastă este, poate, ideea patriotismului, deși politicianismul simbolic nu joacă decît un rol foarte mic aici. A fi un bun cetățean face dintr-o persoană un bun patriot. Dar cea mai mare problemă este că nici generația tinerilor, nici cea a vîrstnicilor nu pun mare preț pe libertatea personală.

Există probleme serioase cu tînăra generație nu doar în Ungaria, ci în aproape toate statele membre ale UE. S-ar părea că democrațiile moderne ale Europei — spre deosebire de SUA — au fost incapabile să-i facă pe tinerii lor să prețuiască libertatea sau să practice democrația. În Ungaria, pentru a

complica și mai mult problema, vechea generație are o memorie foarte scurtă. Pare să fi uitat de poliția secretă, de informatori, de recurgerea, devenită rutină, la ipocrizie, șmecherie și minciună pură și simplă. În schimb, crește nostalgia pentru parcela de pământ care suplimenta salariile de cooperativă agricolă și pentru zilele de lucru asigurate. Unii își trag inspirația din ideologia vremurilor horthyste de dinainte de război, o epocă pe care puțin au prins-o, și-s fericiți și o bage pe gîtul celorlalți, desfășurînd o hartă a Ungariei Mari și blestemînd toți vecinii Ungariei. Există acum tineri care n-au trăit niciodată sub un alt sistem politic decît cel prezent; nu-i de mirare că nu pot să vadă decît părțile negre ale capitalismului și libertăților care decurg din el. Mișcările și partidele care au adus schimbarea de regim sînt și ele parțial vinovate de asta. Libertatea — personală, de asociere, religioasă și de expresie — a fost atît de mult timp luată de bună, ca o valoare indiscutabilă, încît nimeni n-a observat că nu toți erau de acord cu ea. Noi, reprezentanții inteligenței uigurești democratice, trebuie să admitem faptul că și noi sîntem răspunzători pentru tot ceea ce s-a întîmplat în anii schimbărilor furtunoase și pentru ce se întîmplă acum.

Nu am fost capabili să comunicăm imaginea și cunoașterea noastră despre lumea nouă în care-am intrat. Poate că am fost atît de preocupați de agenda politică a zilei, încît am neglijat să luăm în calcul implicațiile mai largi și interconexiunile acestei lumi noi. Oare oamenii chiar înțeleg, deși poate doar o minoritate, regulile și șansele lumii în care trăim acum? Dacă spunem capitalism, ei se gîndesc la privatizări, pierderi de locuri de muncă și capital străin. Ce știu oamenii despre piață? Oare chiar știu ce se înțelege prin piață liberă, regularizare și intervenție a statului? Ce știu despre democrație? În cele mai multe cazuri, se reduce la ideea că există un parlament inutil, partide care se ceartă, politicieni corupți, minciună și birocrăție care nu fac nimic, dar sînt nebuni de putere și extrem de bine plătiți. Asta este o caracterizare nedreaptă chiar și a partidelor politice existente acum în Ungaria și a oamenilor săi politici, oricît de slabă este prestația lor. Iar cînd e pusă întrebarea ce trebuie făcut în actuala situație, răspunsul este cel mai adesea: nimic. Numai amenințări, văicăreli și "ceilalți sînt de vină".

Populația Ungariei e mai puțin în pregătire să folosească oportunitățile care i se oferă. Nici acelea aduse de schimbarea de regim, nici acelea rezultate din intrarea în Uniunea Europeană. Mult mai puțin tinerii unguri, față de tinerii altor țări din Uniunea Europeană, sînt dispuși să riște să lucreze în străinătate; cei care o fac sînt de obicei cei mai bine pregătiți, adică fix cei de care este mai mare nevoie în Ungaria. Mulți n-au nici un chef să plece, oricît de aproape, pentru a-și încerca norocul în altă parte, chiar și în interiorul Ungariei, preferînd să se descurce cu ajutorul de șomaj.

Mobilitatea există acolo unde nu a funcționat paternalismul socialist. E timpul să ne dăm seama că ultimii ani ai domniei lui Kadar și-au pus amprenta pe caracterul uiguresc. Au ajuns să fie "cele mai bune barăci" din lagărul socialist "cele mai proaste", după 1989? Cum vom reuși să ne eliberăm pînă la urmă de moștenirea epocii Kadar?

Numai dacă vom arunca peste bord această povară vom putea să scriem un bilanț mai vesel "după 30 de ani". Politicienii nu-și pot permite luxul de a-și alege un alt popor, dar aleg oare unguștii pe cei mai buni care să-i conducă? Nu e vorba de a ști cine a început una sau alta: n-ar trebui să fim atît de infantili încît să ne certăm întruna, pînă murim de bătrînețe. Doar prin eforturile celor care joacă un rol în politică — alegători și aleși deopotrivă — va reuși Ungaria să se elibereze de povară. O pagină nouă trebuie întoarsă — pentru

toată lumea și de toți în lume.

Published 2009-09-17

Original in Hungarian

Contribution by Dilema veche

First published in *Hungarian Quarterly* 193 (2009) (Hungarian version) / *Forum* 19 (2009) (Polish version) / *Dilema veche* 290 (2009) (Romanian version)

(c) Agnes Heller / Dilema veche

(c) Eurozine